

De waterlopen in Martenslinde

In het midden van de 19^e eeuw zijn niet alleen de wegen in kaart gebracht en werden ze opgenomen in de Atlas der Buurtwegen, ook bij de waterwegen is dit het geval.

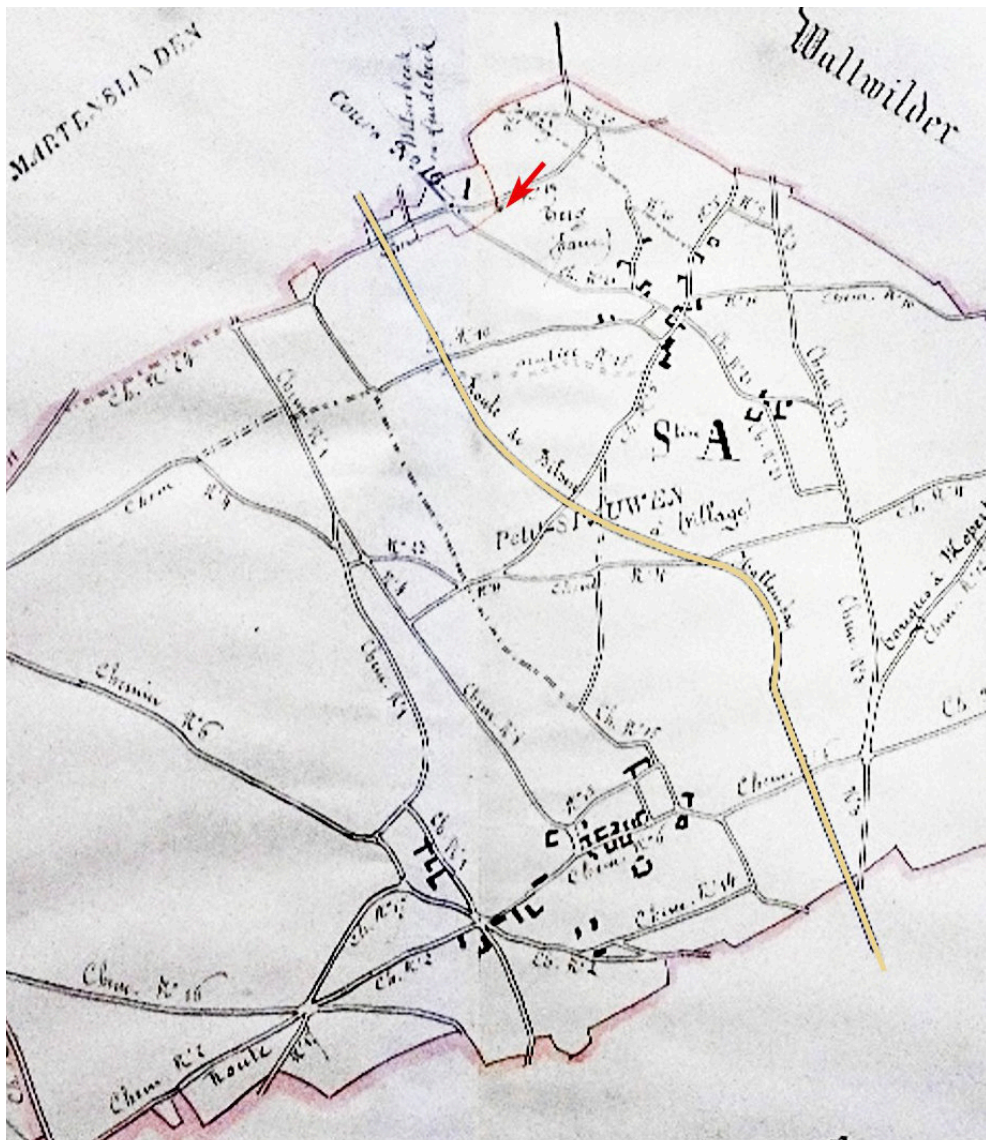
Op het grondgebied van Martenslinde waren er twee waterwegen: de Wilderbeek en de Winterbeek.

Over het verloop van die twee beken en over de veranderingen die er in de loop van de 19^e en 20^e eeuw aan plaats vonden, wordt ingegaan in dit artikel.

De Wilderbeek

In de 'Atlas des cours d'eau non navigables ni flottables' van de gemeente Kleine-Spouwen van 1882-1883 wordt vermeld dat de bron van de Wilderbeek, die aangeduid werd als waterloop nummer 16, in het gehucht Berg (Kleine Spouwen) ligt. Deze beek loopt vervolgens via de gemeenten Martenslinde, Waltwilder en Bilzen, om tenslotte in Munsterbilzen in de Demer uit de monden.

De bron van deze beek, die destijds ook wel de Lindebeek of soms Broekbeek genoemd werd, lag vlak bij de grens met Martenslinde. Op het grondgebied van Kleine Spouwen is de beek maar 82 m lang.

Kaart van de Waterwegen van Kleine Spouwen van 1882.
De bron van de Wilderbeek in Berg is aangeduid met rode pijl.

In Martenslinde liep de beek langs de Riemsterweg (die toen nog aangeduid werd als 'route de Bilzen à Riepst') en daarna via het Broek naar de Gabrig in Waltwilder.

Vóór de aanleg van de Riemsterweg in 1857 (en ook nog vele tientallen jaren erna) liep de beek grotendeels doorheen onvruchtbaar gebied, dat regelmatig onder water stond.

Het waren beemden, de Martens Brouck beemden en de Over Brouck beemden, die in de zomermaanden gebruikt werden als hooiland.

Ter hoogte van de Broekstraat, ging de beek naar rechts en volgde verder het traject van de Broekstraat (nu Stintelaarstraat) richting Klein Wilder.

Vooraleer de Riemsterweg werd aangelegd, lag er een houten bruggetje, dat het mogelijk maakte om de beek over te steken. Het bruggetje kreeg de naam 'de Wijnand Boschbrug', naar de eigenaar van de boerderij die vlakbij lag (2).

Na de aanleg van de Riemsterweg werd er een 'aquaduct' gebouwd dat ervoor zorgde dat de beek onder de Riemsterweg stroomde; dit was tussen perceel met kadastrnummer 359 en 360, wat ongeveer ter hoogte is van het huis van de 'boy' (waar nu de familie Humblet-Vanspauwen woont). Omdat dit een laaggelegen gebied was (het Broek) en men er vaak veel last had van overstromingen, werd er ook nog een tweede 'aquaduct' gebouwd, dat ervoor zorgde dat de beek onder de toegangsweg naar de Broekstraat en de Vliegenbergstraat kwam. Dit 'aquaduct' lag tussen de percelen met kadastrnummers 360 en 361, en bevond zich tussen het huis van de 'boy' en de boerderij van Nol en Liske Schils.

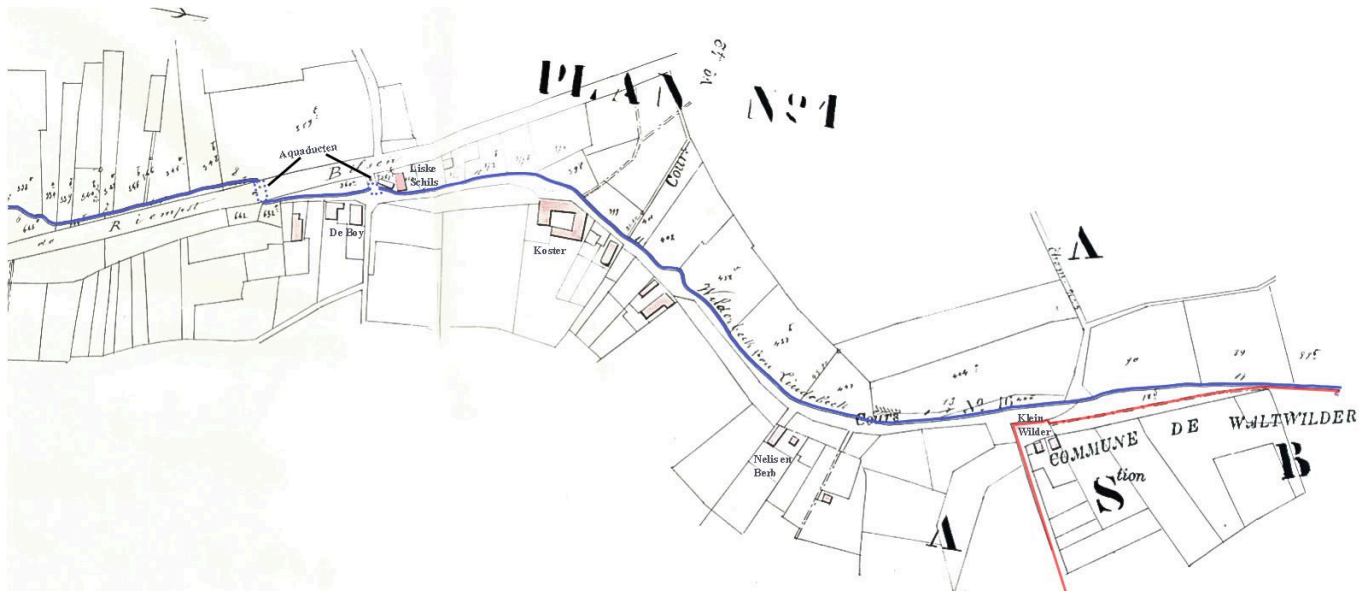
Kaart van de waterwegen van Martenslinde 1882-1883: de Winterbeek, hier aangeduid met cijfer 1, en de Wilderbeek, aangeduid met cijfer 2, zijn in het blauw weergegeven.

De beek zette haar weg verder langs de Broekstraat en kwam tenslotte uit aan Klein Wilder, dat onderdeel was van de gemeente Waltwilder. De Wilderbeek lag daar vlak naast de weg en zorgde vaak voor overstromingen. Om dit te verhelpen is daar destijds een bruggetje gebouwd. Het lag ongeveer tegenover de toegang van het huidige Wilderpark en schuin tegenover het huis van de familie Castermans-Zegers. Het was een stenen bruggetje en kreeg de naam 'Steenebrug' of ook de 'Gilles Huysmansbrug'. Gilles Huysmans (3), was de bewoner van één van de drie huisjes die in de eerste helft van de 19e eeuw in het gebied woonde, dat gelegen was vlak achter de ingang van het huidige Wilderpark.

De beek tussen de huizen van de families Brepoels en 'Nelis en Berb.'

Later is die brug vervangen door een houten 'aquaduct', dat ervoor zorgde dat de beek onder de Bornestraat (nu Wilderparkstraat) stroomde. Het aquaduct was gelegen tussen perceel met kadasternummer 90 en perceel 445.

Traject van de Wilderbeek vanaf de Riemsterweg tot aan Klein Wilder (anno 1955-1957)

Ter oriëntatie zijn ook de woningen van enkele bekende families uit Martenslinde aangegeven en voorzien van naam.

Sinds de aanleg van de vijvers is de loop van de Wilderbeek gewijzigd. Vroeger liep de beek op de plaats waar nu de vijvers liggen, maar nu ligt ze links van de vijvers.

In haar oude bedding liep de beek rechtdoor en ging ongeveer bij de electriciteitspaal onder de weg door, naast de ingang van het Wilderpark.

Verderop stroomde de beek in het gebied dat we nu als het Wilderpark kennen, maar dat vroeger erg drassig was, waar vooral beemden lagen. Op de hellingen aan de rechterkant (grondgebied Waltwilder) lagen er graslanden en hooiweiden. Op die helling stond het huis van de familie Bancken (zie bijgevoegde kaart uit 1955).

Vanaf Klein Wilder vormde de Wilderbeek een natuurlijke grens tussen Waltwilder en Martenslinde. (Nu bevindt die grens tussen die twee gemeentes zich ongeveer in het midden van de vijvers; zie actuele kaart van het grondgebied Martenslinde.)

Aan weg nummer 1, de weg Bilzen-Maastricht, verlaat de beek het grondgebied van Martenslinde en gaat onder de weg door via een stenen brug, die de naam Gaveryckebrug kreeg; later zal de brug vervangen worden door een 'ponceau' (een grote buis onder de weg). Vanaf hier stroomt de beek verder noordwaarts en vormt de grens tussen Bilzen en Waltwilder.

In de jaren vijftig van de vorige eeuw werden grote delen van de Wilderbeek ingebuisd, vooral bij het gedeelte dat langs de Riemsterweg lag, was dit het geval. Ook langs de Broekstraat en ter hoogte van Klein Wilder werden er verschillende buizen gelegd. En aan de kruising van de beek met de Staatsbaan Bilzen-Maastricht werd een gemetste duiker aangebracht.

Achter het vroegere huis van de meester langs de Riemsterweg, waar nu 6 nieuwe huizen staan, verdwijnt ze in een duiker om te verdwijnen in buizen tot tegenover het vroegere huis van René Brepoels in de Stintelaarstraat.

Plan van de percelen grond op het grondgebied Waltwilder, die gelegen waren aan de rechterzijde van de Wilderbeek, links onder de weg Bilzen-Maastricht (kaart van 1955).

Het gaat hier over 4 huizen: twee huizen in Klein Wilder (gelegen op percelen 45 en 46), het huis van de familie Bancken, gelegen op perceel 18 E en een huis aan de weg Bilzen-Maastricht, gelegen op perceel 3 E.

Door de ruilverkaveling in de jaren zeventig van vorige eeuw ondergaat het landschap drastische veranderingen. Niet alleen verdwijnen dan de meeste meidoornhagen, die de percelen grond omzoomden, ook het verloop van de beken wijzigt sterk.

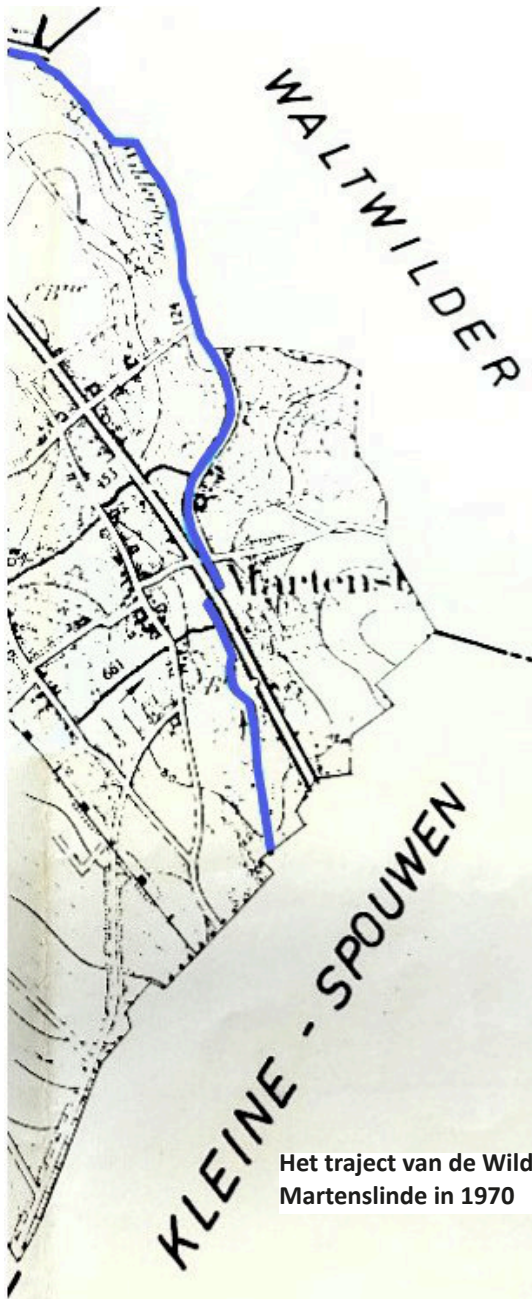
Wie nu op zoek gaat naar de bron van de Wilderbeek, zal die niet vinden in het gehucht Berg, maar komt terecht in het Weyerke, een poel gelegen achter de basisschool in Kleine Spouwen.

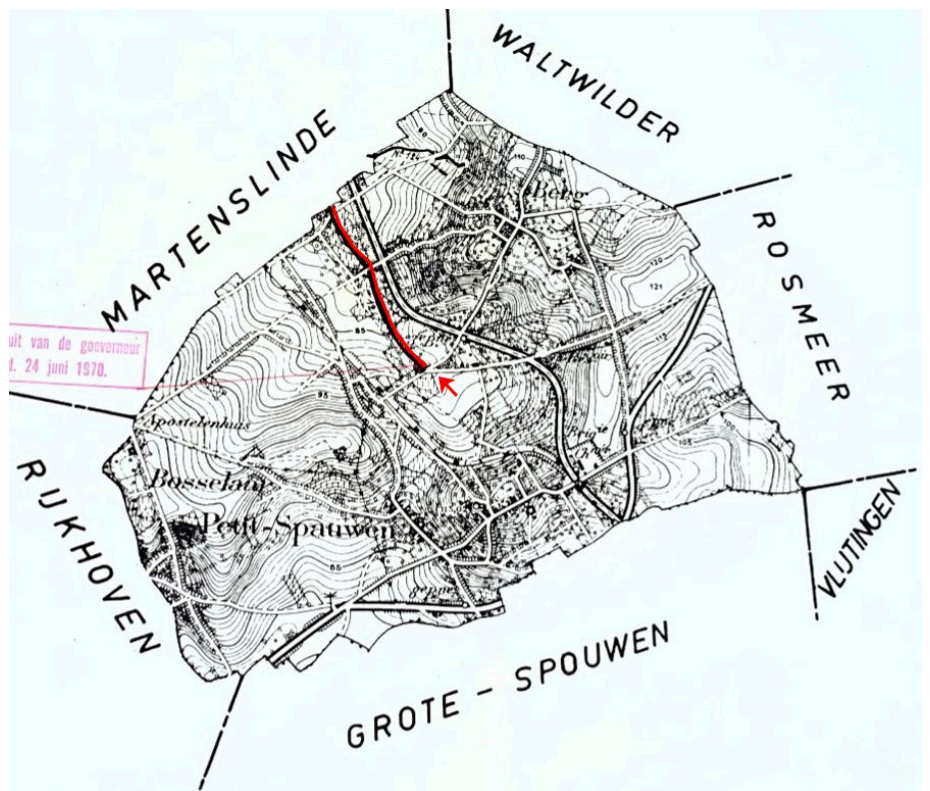
De huidige bron van de Wilderbeek (voorjaar 2017)

Bord van Natuurpunt bij het Weyerke (voorjaar 2017)

Het traject van de Wilderbeek (aangegeven in blauw) doorheen Martenslinde in 1970

Wilderbeek (aangegeven in rood) in Kleine Spouwen in 1970
Oorsprong aangeduid met rode pijl

De Winterbeek

Velen kennen de Wilderbeek, maar slechts weinigen zullen de Winterbeek kennen. Ze stond geregistreerd als beek nummer 42, werd soms gewoonweg 'de Beek' genoemd en lag helemaal op het grondgebied van Martenslinde. Ze ontspringt op het gehucht het Hondsgat in Martenslinde, gelegen dicht bij de weg nummer 4 van Leten naar Bilzen.

Van hieruit vloeit ze richting weg nummer 2, beter bekend als de Spouwerstraat (nu Linnerveldstraat). De beek kruist de straat (tussen de percelen met kadastrumnummers 196 en 246) ter hoogte van het huis van Gerard Zegers (Geres Graën) (4). Daar werd een houten brug gebouwd, die naam 'de ouden Zegersbrug' kreeg. Later zal die brug vervangen worden door een 'cassis' (een goot in de weg, waar het water doorloopt)

Groene Gragt anno 2024 met enkele restanten van oude knotessen

Langs de Sint-Annakapel schuin daar tegenover, vervolgt de beek haar weg verder richting weg nummer 3, beter bekend als de Dorpstraat (nu Martenslindestraat). Het voetpad langs de beek heette daar Kapelleweg (verwijzend naar de Annakapel) of werd ook wel 'Groene Gragt' genoemd. Nu bestaat deze trage weg nog steeds; het is de verbindingsweg tussen de twee 'hoofdstraten' van het dorp, de Martenslindestraat en de Linnerveldstraat.

Ter hoogte van de boerderij van Grake kruist de beek de Dorpstraat en richting de Riemsterweg, waar ze onderdoor geleid wordt (4) en tenslotte bereikt ze het lagergelegen Broek. Ter hoogte van het huis van 'Giel en Liske in het Broek' stroomt de Winterbeek in de Wilderbeek.

Op deze plaats werd in 2018 een waterbekken aangelegd dat het overtollige water opvangt en ervoor zorgt dat de huizen in het Broek niet meer onder water komen te staan bij hevige regenval.

Waterbekken in het Broek (nu Stintelaarstraat), ter hoogte van de plaats waar de Winterbeek in de Wilderbeek stroomt (foto anno 2024)

Aanleg van het waterbekken in de Stintelaarstraat in augustus 2018

Kaart van Martenslinde anno 2024 waarop de wegen zijn aangeduid en waarop de waterlopen vóór de ruilverkaveling in blauw zijn aangegeven.

Voetnoten

(1) De Atlas van de Waterlopen van 1882 en de daarbij horende tabellen waren in het Frans en daarin werden de constructies aangeduid als een *'aqueduct'*, een *'cassis'* of een *'ponceau'*. In Martenslinde ging dit in de meeste gevallen over een *'aqueduct'*, een buis onder de weg die het water leidde naar de kante van de weg. In de Linnerveldstraat was er een *'cassis'*, dit is een goot in de weg waar het water doorliep en aan de Maastrichterstraat was er een *'ponceau'*, dit is een grote buis onder de weg.

(2) Wijnand Bosch (°1795) was landbouwer en was getrouwd met Clementine Motten (°1797). Na hun dood ging eerst naar hun dochter Elisabeth en haar man Pieter Schils er wonen en later twee van hun kinderen Arnold en Elisabeth Schils, beter bekend als 'Nol en Liske Schils'.

Bij de verbreding van de Riemsterweg is die boerderij afgebroken en nu ligt er een pleintje met wilde kerselaars en andere bomen erop.

(3) Gilles Huysmans (°1764), was de bewoner van één van de drie huisjes die in de eerste helft van de 19e eeuw in het gebied woonde, dat gelegen was vlak achter de ingang van het huidige Wilderpark. Hij was getrouwd met Anna Plessers en had 4 kinderen.

(4) Gerard Zegers (°1833), die getrouwd was met Anna Maria Motten (°1834), woonde langs de Spouwerstraat, schuin tegenover de Sint-Annakapel. Hij kreeg de bijnaam 'Geres Graën'.

(5) Aan de Riemsterweg zal later een gemetste duiker gebouwd worden, die het water van de Winterbeek doorgang geeft richting het Broek. Hetzelfde gebeurde aan de weg Bilzen-Maastricht, ook hier werd een gemetste duiker aangebracht.